

BEDÖMNING OCH VÄRDERING AV EKOLOGISKA VÄRDEN INOM DETALJPLAN FÖR DEL AV NORBY 31:74

20110712

Innehåll

Sammanfattning	2
Bakgrund	4
Detaljplaneområdet	4
Naturvärden	6
<i>Arter</i>	6
<i>Betydelse som område</i>	8
<i>Betydelse från spridningssynpunkt</i>	9
<i>Konsekvenser vid eventuell exploatering</i>	9
Underlagsmaterial	10

Sammanfattning

Conec Konsulterade Ekologer har fått i uppdrag av Besqab att bedöma hur ekologiska värden påverkas om detaljplanen för del av Norby 31:74, genomförs. Ingen bedömning av rekreativa värden har gjorts.

Området består av ett skogsområde med gamla grova tallar som är utspridda i området. En del äldre granar och sälgar finns också. Till de gamla träden finns sällsynta och/eller rödlistade arter knutna. I övrigt är floran trivial.

Det finns en relativt stor ansamling av rödlistade arter i området och det är inte bara enstaka träd som är värdefulla. Fynden visar att området är värdefullt, men det är dock inte helt ovanligt att hitta dessa arter i stadsnära miljöer,

Vår bedömning är att området har ett ganska högt till högt naturvärde baserat på förekomsten av rödlistade arter. I Uppsala kommun finns dock flera liknande områden som har högre värden än detta.

Vår bedömning är att tillgången på områden med gamla tallar i Uppsala förefaller vara god och möjligheterna till att områdena fungerar som en helhet verkar vara stora. Två faror finns dock i framtiden, det ena är att återväxten av grova tallar inte är så god och den andra är att naturtypen generellt minskar i staden som en följd av framtida exploateringar och förtätningar.

Om området exploateras innebär det naturligtvis en negativ konsekvens från naturvårdssynpunkt, dock olika stor beroende på hur mycket av naturmarken och träden som sparas. Men vår bedömning är att habitatnätverket trots detta bör kunna fungera. I det långa loppet bör dock diskuteras hur återväxten av grova tallar bör klaras i Uppsala och hur ett habitatnätverk för barrskogslevande arter kan skyddas.

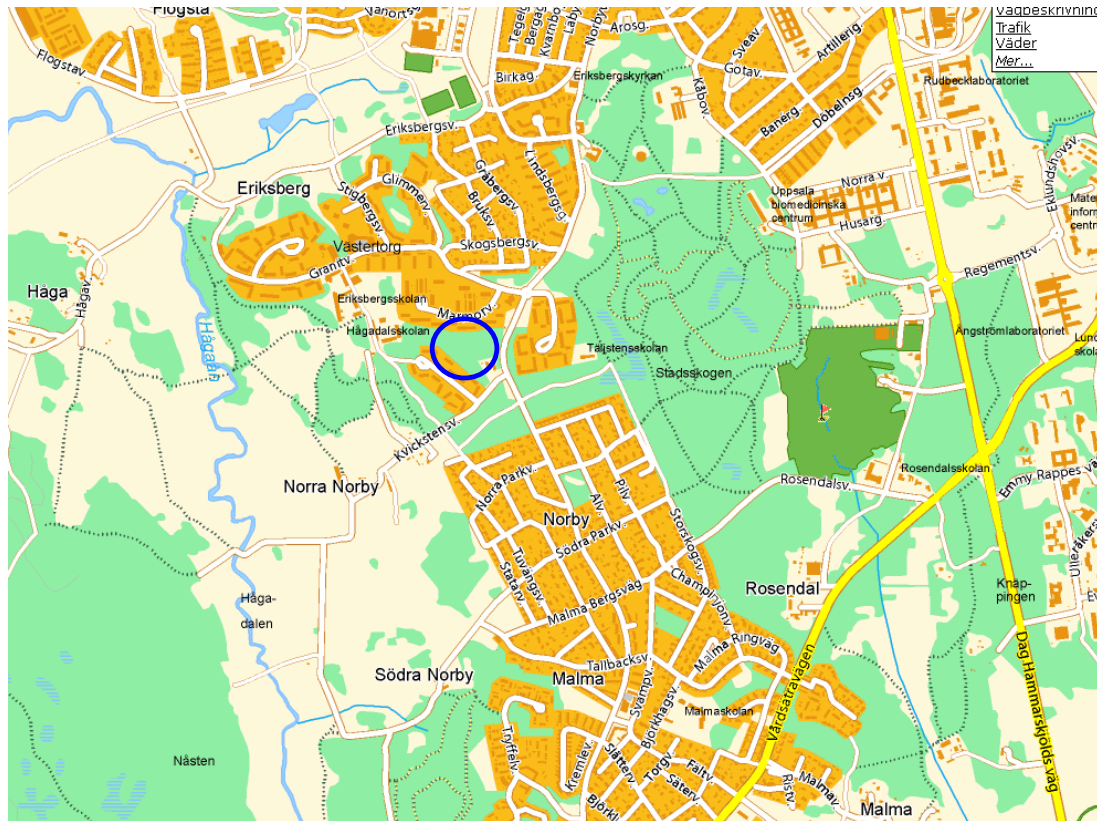

Figur 1. Foton av planområdet Sonia Wallentinus

Bakgrund

Conec Konsulterade Ekologer har fått i uppdrag av Besqab att bedöma hur ekologiska värden påverkas om detaljplanen, för del av Norby 31:74, genomförs. De frågor som önskades belysta är:

1. Vilka individuella värden representerar de inventerade rödlistade arterna?
2. Vilket naturvärde har skogsområdet?
3. Har skogsområdet betydelse från spridningssynpunkt?
4. Vad innebär det om träden med de rödlistade arterna liksom övriga äldre träd tas bort?

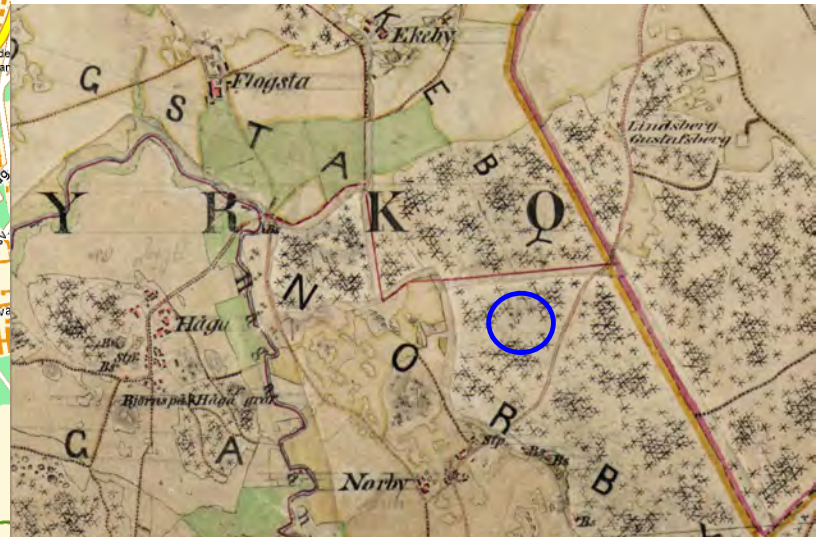

Bedömningen bygger på ett fältbesök 9 juni av Sonia Wallentinus och Dan Andersson samt tidigare undersökningar av Gillis Aronsson och Mats Jonsell samt sökning i Artportalen. Någon bedömning av rekreativvärde har inte gjorts.

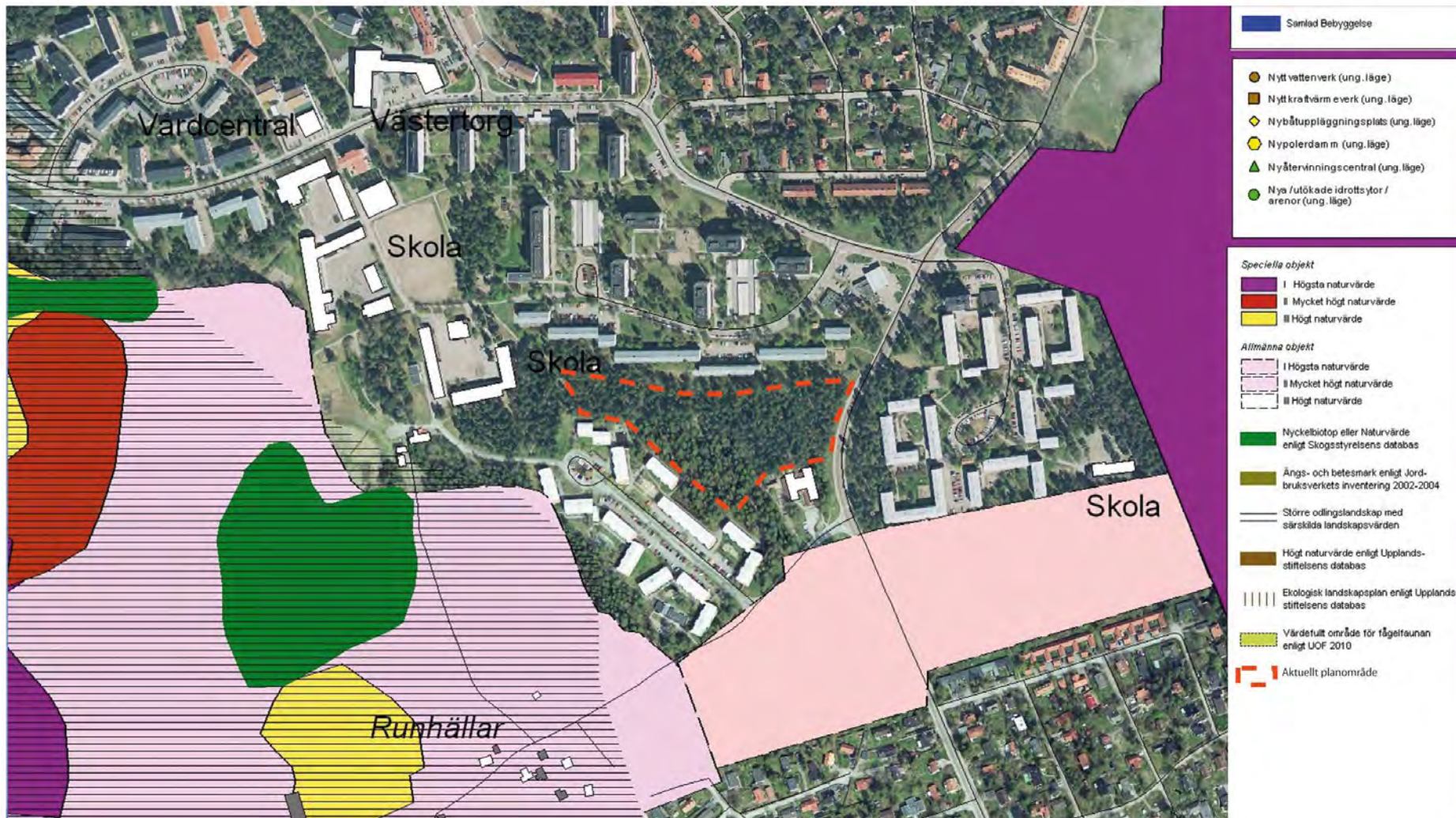
Detaljplaneområdet

Området ligger i västra delen av Uppsala i södra delen av Eriksberg och avgränsas av Norbyvägen, bostadskvarteren längs Marmorvägen, Silikatets förskola och bostadskvarteren längs Blodstenvägen, se figur 2. I väster finns det kommunala naturreservatet Hågadalen och i öster det kommunala naturreservatet Stadsskogen. Ett stort antal stigar finns i området med ett tydligt gångstråk som förbinder de två naturreservaten. Strax söder om detta område gör Hågadalens naturreservat en utlöpare så att de två reservaten förbinds med varandra, se figur 3.

Området är ett skogsområde som avgränsas av öppna gräsmarker mot bostadskvarteren längs Marmorvägen och domineras huvudsakligen av barrskog, med inslag av löv, särskilt mot kanterna. De många, stora och utspridda tallarna är betydligt äldre än de andra träden och har troligen stått i ett öppet skogslandskap som antagli-

Figur 2. Översiktskarta hämtad från <http://www.hitta.se>, det aktuella området är markerat med en blå ring. Motsvarande område någon gång mellan 1859 och 1863, källa Lantmäteriets historiska kartdatabas.

Figur 3. Naturvärden i området. Källa kommunalt material.

gen betades exentensivt (liksom all skogsmark i Uppsalas närhet gjordes vid den tiden), se figur 2 till höger.

Tallarna har uppskattats ha en ålder på ca 180 - 200 år (Aronsson 2010), och är alltså från ungefär samma tid som den historiska kartan. Eftersom markerna troligen betades vid denna tid så var skogen öppen. När betet sedan upphörde växte området igen och de större granar som finns i området kan ha en ålder om ca 100 år och kan vara från tiden då skogen började växa igen. Några äldre sälgar finns också i områdets norra del strax intill gräsmarken vid bostadskvarteren längs Marmorvägen. I övrigt finns en del vanliga lövträd som asp och björk. Inga större ädellövträd (ek, alm, ask, lönn eller lind) finns i området.

Marken domineras av morän med uppstickande berghällar här och där. På vissa ställen finns även fuktstråk med inslag av fuktälskande vegetation. Mängden död ved i skogen är ringa.

Naturvärden

Arter

Det ekologiska värdet ligger framförallt i att det finns en stor andel gamla tallar där flera av träden hyser rödlistade eller sällsynta arter som t.ex. tallticka. Även de gamla sälgarna och granarna hyser en del rödlistade eller sällsynta arter. Troligen kan det under hösten även finnas en del sällsynta marksvampar som t.ex. blomkålssvamp. De gamla träden är spridda över hela området.

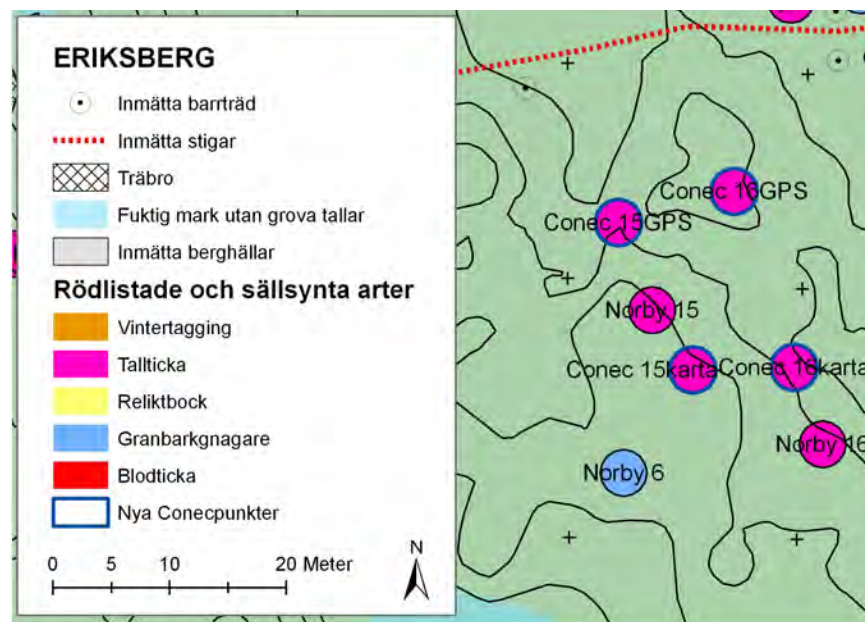
I övrigt är skogen en trevlig rekreationsskog med en trivial flora. Inga ovanliga kärlväxter hittades. Några exempel på vanliga arter är blåbär, lingon, liljekonvalje, vitsippa, smultron, älgört, gökärt, neklökrot och örnbräken samt en del gräs som piprör, grenrör, fårsvingel och hundäxing.

Totalt har sex sällsynta eller rödlistade arter hittats i området; vintertagging, tallticka, blodticka, reliktböck, myskböck och granbarkgnagare, se figur 4.

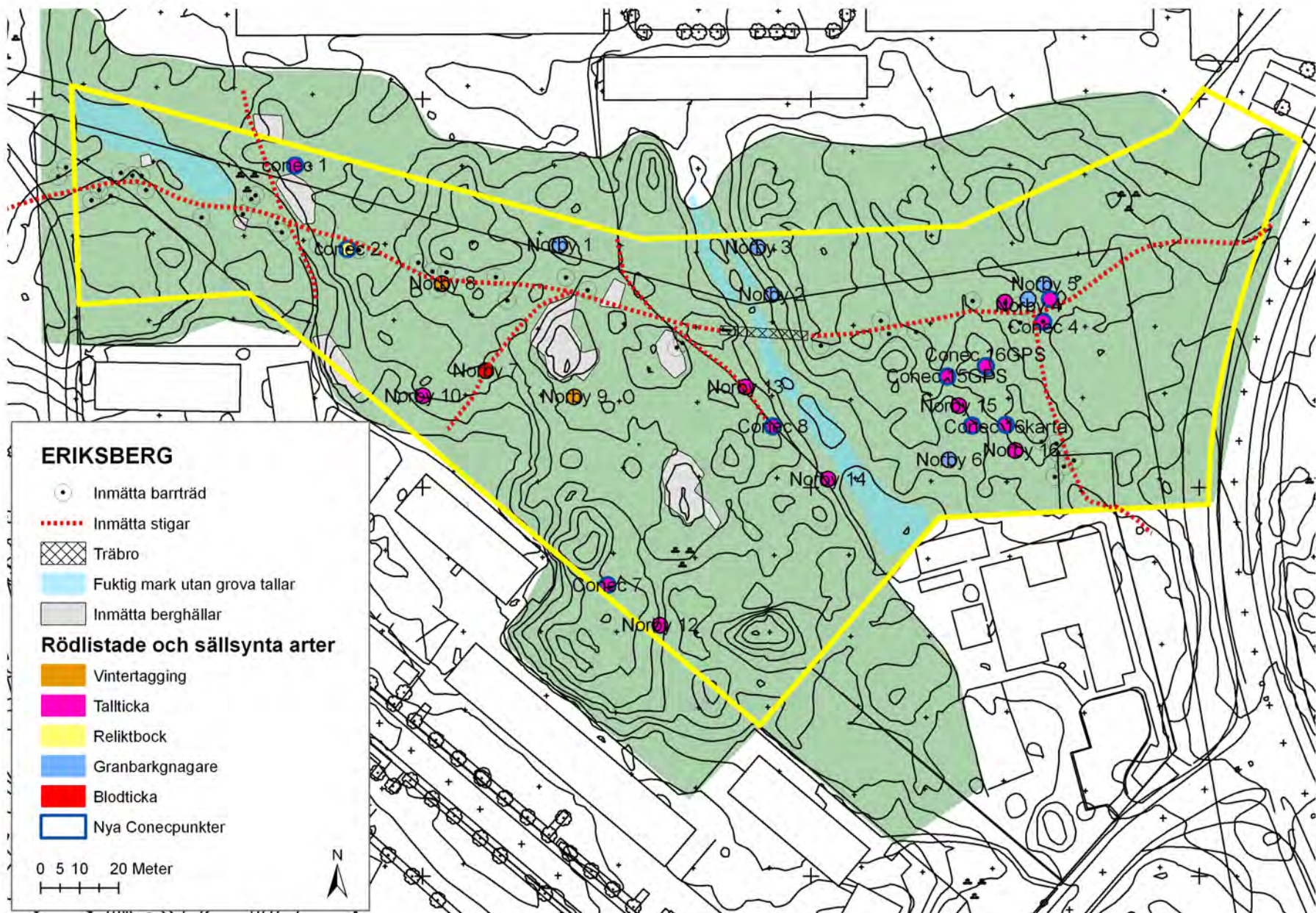
Vintertagging (*Irpicodon pendulus*) har hittats av Gillis Aronsson på två ställen men återfanns inte av oss. Detta är emellertid inte så konstigt då denna art endast syns under vintertid. Arten finns på äldre tallar som är 250 år eller mer och klassas som nära hotad (NT). Anledningen till detta är framförallt att gamla och grova tallar är en bristvara i dagens moderna skogsbruk då träden avverkas långt innan de uppnått lämplig ålder för arten. Arten kan dock vara vanligare i storstadsområden där det är relativt vanligt med gamla tallar. Troligen är därför

förekomsten underskattad eftersom arten är svårupptäckt p.g.a. att den bara kan ses vintertid.

Tallticka (*Phellinus pini*) hittades på sju ställen av Gillis Aronsson och på ytterligare ett ställe av Mats Jonsell. Vi hittade tallticka på 10 träd inom området, men det är oklart vilka av dessa som är de gamla och vilka som kan vara nyupptäckter eftersom GPS-inmätning utan användning av totalstation kan ge ett fel på 3 - 20 m i skogsmiljöer, se figur 5. De flesta av lokalerna är dock troligen samma objekt som Gillis Aronsson har funnit, men koordinatangivelserna är så pass dåliga att exakt läge inte går att bestämmas, se figur 4. En tallticka hittades också utanför området nära bensinstationen. Tallticka är en rödlistad art (nära hotad NT). Arten är parasit på gamla levande tallar. Fruktkropparna

Figur 5. Detalj ur kartan för att visa problem med inmätning med enkel GPS. Norby15 är troligen samma träd som Conec15GPS (där punkten har lagts fast m.h.a. koordinater från GPS) och Conec15karta (där punkten lagts in m.h.a. papperskarta). Avståndet mellan Conec15karta och Conec15GPS är drygt 10 m. En liknande förhållande visar Norby16.

Figur 4. Rödlistade och sällsynta arter.

visar sig först på tallar som är 100-150 år eller äldre. Arten minskar i antal inom skogsbruket, men är enligt vår erfarenhet relativt vanlig på gamla träd i tätortsnära områden.

Hål efter reliktbock (*Nothorina punctata*) hittades på ett ställe och är en ny art för området. Reliktbock är en rödlistad skalbagge (nära hotad NT) som utvecklas inne i den tjocka skorpbarken på mycket gamla, levande och solexponerade tallar. Ofta utnyttjas träd som under längre tid stått fritt och öppet ute i det öppna landskapet. Angreppen återfinns på solsidan av stammen från marknivå och upp till tre, fyra meters höjd. Spår av reliktbock brukar hittas på liknande lokaler som talltickans.

Blodticka (*Meruliopsis taxicola*) har hittats på ett ställe av Gillis Aronsson, men kunde inte återfinnas vid vår inventering. Detta kan troligen bero på att fruktkropparna inte var synliga vid besöket. Arten är en signalart för gammal barrskog om den växer på granlågor.

Gnag av myskbock (*Aromia moschata*) har hittats av Mats Jonsell på ett ställe i en sälg nära husen längs Marmorvägen. Skalbaggen är en långhorning som hittas i gamla sälgar. Den är landskapsinsekt för Bohuslän. Arten är sällsynt men populationen betraktas numera (Artdatabanken 2010) som livskraftig.

Spår av granbarkgnagare (*Microbregma emarginatum*) har hittats på åtta äldre granar, sex av Gillis Aronsson och två av Mats Jonsell.

Vid sökning på Artportalen (med 500 m radie) finns ytterligare några arter som kan vara av intresse och som finns strax intill det aktuella området. Grusnejlika (*Gypsophila muralis*) finns vid Täljstenen. Blomman är starkt hotad (EN) och kräver mer eller mindre vegetationsfria ytor för sitt fortbestånd, gärna på rullstensåsar. Flera sandbin (*Andrena spp.*) har hittats vid Marmorvägen och Blodstensvägen. Detta släkte kräver öppna sandiga ytor med mycket sol. Det aktuella området är dock troligen för slutet för att dessa arter ska finnas i området.

De ekologiska värdena i området består huvudsakligen av förekomsten av flera rödlistade eller sällsynta arter, som i sin tur är knutna till de gamla träden. Vi har vid vår undersökning hittat några nya träd för tallticka och en ny art, reliktbock, men inte hittat igen andra arter eller träd med tallticka. Dessa arter är små och svåra att se och det är därför lite slump om man hittar dem eller inte. Åtminstone i den här typen av områden där det finns relativt gott om gamla

tallar. Vid en ny inventering av området kanske ytterligare rödlistade arter eller träd som hyser rödlistade arter kan påträffas.

De aktuella träden står utspridda i området och det går därför inte att ringa in några områden som är särskilt värdefulla. På kartan i figur 3 visas marker som är fuktigare och där grova tallar saknas, men i övrigt går det inte att peka ut områden som saknar rödlistade arter.

Fråga 1

Vilka individuella värden representerar de inventerade rödlistade arterna?

Det finns en relativt stor ansamling av rödlistade arter i området och det är inte bara enstaka träd som är värdefulla. Fynden visar att området är värdefullt, men det är dock inte helt ovanligt att hitta dessa arter i stadsnära miljöer, t.ex. i storstockholms förorter. Det är i sådana områden vanligare med gamla träd än t.ex. i produktiv skogsmark.

Betydelse som område

Bedömningen av naturvärdet hos ett område brukar göras beroende på flera kriterier som raritet, representativitet, orördhet, kontinuitet, variation, forskningskunskap, storlek, sammanhang i landskapet men även områdets värde för rekreation och friluftsliv.

Ofta tillämpas en tre- eller fyrgradig skala:

1. Högsta naturvärde (nationellt värde)
2. Mycket högt naturvärde (regionalt värde)
3. Högt naturvärde (kommunalt värde)
4. Ganska högt naturvärde (lokalt värde)

Det finns dock ingen vedertagen klassindelning som används i hela landet och inom t.ex. alla kommuner. Då det gäller kommunala sammanhang är det vanligt att en förskjutning i skalan har skett så att högsta värde både betecknar sådana områden som har nationellt värde och regionalt värde. Så är troligen fallet i Uppsala, se figur 2.

Fråga 2

Vilket naturvärde har skogsområdet?

I nedanstående diskussion är inte de rekreativa värdena bedömda utan endast de ekologiska värdena. Vår bedömning är att området har ett ganska högt till högt naturvärde enligt ovanstående skala baserat på förekomsten av rödlistade arter.

I Uppsala kommun finns flera liknande områden som har högre värden än detta. Liknande miljöer finns bl.a. i Stadsskogen liksom delar av Hågdalen, Kronparken, Trasthagen och på Ultunaåsen.

Andra områden är Bäcklösa och Lunsen som har skydd som Natura 2000-område och som representerar bl.a. naturtyp "9010 västlig taiga". Denna naturtyp är ett samlingsbegrepp för barrskogar som beskrivs bl.a. som naturliga, gamla, boreala och hemiboreala skogar samt yngre successioner som utvecklats efter brand eller omfattande stormfällning, "naturskog" eller "naturskogsartad skog". En av undergrupperna är naturlig gammal tallskog (9012). I ett europeiskt perspektiv har Sverige ett särskilt ansvar för att bevara naturtypen "västlig taiga". Bäcklösa och Lunsen är alltså utvalda för att bevaras som representativa för t.ex. gamla tallskogar.

Betydelse från spridningssynpunkt

För att arterna ska kunna sprida sig behöver det finnas ett nätverk i landskapet med områden av rätt naturtyp (habitat) där de rödlistade arterna hittar rätt förutsättningar att föröka sig. För att bedöma detta görs nu i vissa sammanhang analyser av sådana habitatnätverk för olika artgrupper. Stockholms stad har arbetat med tre sådana nätverk för barrskogslevande arter, eklevande arter och våtmarksarter (Mörtberg et al. 2006 och 2007). Motsvarande analys finns inte över Uppsala kommun.

Då det gäller barrskogslevande arter är det framförallt tre grupper man diskuterar; kryptogamer som t.ex. tallticka, insekter och barrskogsmesar. Spridningen av dessa arter är delvis okänd men några antaganden brukar göras; t.ex. vet man att barrskogsmesarna inte gärna rör sig över öppen mark utan gärna följer skogskanterna och helst rör sig i barrskog. En förflyttning över en öppen yta på ca 200 m kan vara oöverstigligt för t.ex. tofsmes (tofsmes hördes i området vid besöket). Då det gäller mer specialiserade (och därmed ovanliga) skogsinsekter vet man att de ofta rör sig i skogsmiljöer och gärna siktar mot skogshorisonter. Ett nätverk där barrskogsmiljöerna hänger samman med inte alltför långt avstånd mellan enskilda områden är därför bra. Det är också bra om trädkronorna inte skyms bakom t.ex. höga hus.

Fråga 3

Har skogsområdet betydelse från spridningssynpunkt?

Då vi inte har tillgång till habitatnätverket för tallar i Uppsala kan vi endast göra en översiktlig bedömning. Vår bedömning är att tillgången på områden med gamla tallar i Uppsala förefaller att vara god och möjligheterna att områdena

fungerar tillsammans som en helhet är stora. Nätverket bör även kunna fungera utan det aktuella området som länk eftersom det finns en länk strax söder om och avstånden inte är för långa.

Två orostecken finns dock för framtiden, det ena är att återväxten av grova tallar inte är så god och den andra är att naturtypen generellt minskar i staden i och med kommande exploateringar och förtätningar.

Konsekvenser vid eventuell exploatering

Från naturvårdssynpunkt vore det bäst om skogen kunde gallras kraftigt och kanske betas, så att ett liknande landskap återuppstod som då tallarna var i sin ungdom. Övriga gamla träd skulle också sparas. På så sätt skulle de gamla träden kunna leva så länge som möjligt. Förutom att få skogen mer öppen skulle det också vara bäst om man kunde se till att det finns en återväxt av framförallt tallar. Detta med tanke på att de så småningom ska ersätta de äldsta träden i takt med att de dör. På några ställen skulle även markytan, i soligt läge och där marken är naturligt sandig, kunna störas så att förutsättningar för etablering av t.ex. grusnejlika och sandbin som redan nu finns i närheten ökar. Dessa åtgärder vore allra bäst ur ekologisk synvinkel, men kan knappast tillämpas eftersom området inte bara har en ekologisk funktion.

Vid en exploatering kan knappast gamla granar sparas då gran är mycket känslig för friställning, medan de gamla tallarna troligen kan klara detta bra och är mycket lämpliga träd att behålla i ett bostadsområde. Beroende på hur exploateringen ser ut är det dock olika stor andel av naturmarken som kan sparas. Ofta är det också så att hårdgjorda ytor som vägar och parkering som tar mest mark i anspråk och inte själva byggnaderna. Många gånger försvinner också träd i bostadsområden efter ett tag om de t.ex. skymmer utsikten.

Fråga 4

Vad innebär det om träden med de rödlistade arterna liksom övriga äldre träd tas bort?

Det innebär naturligtvis en negativ konsekvens från naturvårdssynpunkt, dock olika stor beroende på hur mycket av naturmarken och träden som sparas. Men vår bedömning är att habitatnätverket trots detta bör kunna fungera då andelen gammal tallskog är så pass god i Uppsala. Denna exploatering innebär alltså knappast ett hot på nationell nivå mot arterna.

I det långa loppet bör dock diskuteras hur återväxten av grova tallar bör klaras i Uppsala och hur ett habitatnätverk för barrskogslevande arter kan skyddas.

Underlagsmaterial

- Aronsson, G. 2011. *Bedömning och värdering av ekologiska värden inom Detaljplan del av Norby 31:74*. 22 maj 2011.
- Artdatabanken. 2010. <http://www.artdata.slu.se>. Besökt 6 juli 2011.
- Artportalen. 2011. <http://www.artportalen.se/>. Besökt 6 juli 2011.
- Jonsell, M. 2011. *Naturvärden i skogen mellan Marmorvägen och Blodstensvägen*. Komplettering av Gillis Aronssons inventering. På uppdrag av Uppsala kommun. Baggforsk 1 maj 2011.
- Mörtberg, U., Zetterberg, A. och Gontier, M. 2006. *Landskapsekologisk analys i Stockholms stad. Metodutveckling med groddjur som exempel*. Miljöförvaltningen. Stockholms stad.
- Mörtberg, U., Zetterberg, A. och Gontier, M. 2007. *Landskapsekologisk analys i Stockholms stad. Habitatnätverk för eklevande arter och barrskogsarter*. Miljöförvaltningen. Stockholms stad.
- Uppsala kommun. 2010. Tjänsteskrivelse, planuppdrag, normalt förfarande. Detaljplan för del av Norby 31:74, Uppsala kommun.

Figur 1. Överst till vänster tallticka från Haninge, nedan till vänster trolig tallticka från planområdet. Mitten överst parasitstekel, mitten nederst blomkålssvamp från Haninge. Foton Dan Andersson. Till höger miljöbild från området, foto Sonia Wallentinus.